

Självvärdering avseende forskarutbildning i Pedagogik vid Linköpings universitet.

Härmed inlämnas ovanstående rubricerad självvärdering till Universitetskanslerämbetet. Arbetet med framställandet av självvärderingen har organiserats och genomförts av företrädare för aktuell utbildning.

Jörgen Nissen
Dekanus

Universitetskanslersämbetets utbildningsutvärderingar

Självvärdering

Lärosäte: Linköpings universitet
Forskarutbildningsämne: Pedagogik
Licentiatexamen: Ja
Doktorsexamen: Ja

Forskarutbildningen i pedagogiks organisatoriska hemvist.

Vid Linköpings universitet finns fyra forskarutbildningar i pedagogik. För tre av dessa har den fakultetsliknande organisationen Utbildningsvetenskap det yttersta ansvaret. De tre utbildningarna med var sin allmänna studieplan är (a) Pedagogik, (b) Pedagogik med ämnesdidaktisk inriktning och (c) Pedagogik med inriktning mot vuxnas lärande. Den fjärde forskarutbildningen i pedagogik, Pedagogik med inriktning mot arbete och arbetsliv, har filosofiska fakulteten det yttersta ansvaret för och har även den en egen allmän studieplan. UKÄ har beslutat att endast utvärdera forskarutbildningen i Pedagogik (utan någon inriktning, dvs. b ovan), varför det är den utbildningen som i fortsättningen avses när forskarutbildningen i pedagogik nämns.

Det faktiska genomförandet av forskarutbildningen ligger på Institutionen för beteendevetenskap och lärande (IBL). Vid IBL genomförs grundutbildning, forskarutbildningen och forskning inom ämnena pedagogik, sociologi, handikappvetenskap och psykologi. Totalt finns det 70 forskarstuderande vid institutionen varav 14 är i den forskarutbildning i pedagogik som utvärderas. Vid institutionen finns en lokal forskarutbildningsnämnd (FUN/IBL) som ansvarar för institutionens alla sju forskarutbildningar. I nämnden ingår representanter för alla forskarutbildningar samt doktorandrepresentation. FUN/IBL ansvarar bland annat för IBLs forskarutbildningskurser, både att tillse att kurser ges, fastställa kursplaner, att parallella likartade kurser inte ges, att kursutbud, kursinnehåll och arbetsformer utvecklas, tillse att forskarutbildningskurserna utvärderas och att dessa utvärderingar följs upp. FUN/IBL ansvarar dessutom för att fastställa och följa upp de individuella studieplanerna, utse handledare och bihandledare.¹ Det finns också en utsedd forskarutbildningsstudierektor och två forskarutbildningsadministratörer. IBL är indelad i sex avdelningar och alla forskarstuderande och huvuddelen av de handledare som är involverade inom forskarutbildningen i pedagogik finns vid Avdelningen för pedagogik och didaktik. Även andra avdelningar på IBL är involverade i en del av kurserna för forskarutbildningen i pedagogik.

Förkortningar och förklaringar:

LiU	Linköpings universitet
IBL	Institutionen för beteendevetenskap och lärande
PeDi	Avdelningen för pedagogik och didaktik
FUN/IBL	Forskarutbildningsnämnden vid IBL

¹ De länkar och dokument som självvärderingen hänvisar till går att nå via <http://www.ibl.liu.se/sjalvvardering-forskarutbildning-i-pedagogik>

1 Aspektområde: område, miljö och resurser

Aspekt: Forskarutbildningsämne

Bedömningsgrund:

Avgränsningen av forskarutbildningsämnet och dess koppling till den vetenskapliga/konstnärliga grunden och beprövad erfarenhet är välmotiverad och adekvat.

Forskarutbildningsämnets relation till området för forskarutbildning är adekvat (för de lärosäten som har examensrätt för område för forskarutbildning).

Pedagogik är ett samhällsvetenskapligt ämne med fokus på olika aspekter av lärande, undervisning, fostran, socialisation och utbildning. Den forskning som bedrivs inom pedagogik vid Avdelningen för pedagogik och didaktik inom IBL vid Linköpings universitet riktas främst mot förskola, grundskola, gymnasieskola och lärarutbildning. Den pedagogiska forskningen vid avdelningen är i huvudsak empirisk och i hög grad praxisnära. Pedagogikämnets omfattning på avdelningen återspeglar den bredd som föreligger beträffande forskningsområden och kompetenser inom avdelningen (omfattar främst sociala relationer och processer i pedagogiska praktiker (inklusive mobbning, lärares ledarskap och konflikthantering], värdepedagogik, läs- och skrivinlärning, matematikdidaktik, lärarprofession, specialpedagogik, lärarutbildning och bedömning). Pedagogik är ämnesöverskridande och har en mångvetenskaplig karaktär. Den forskning som bedrivs vid avdelningen vetter bland annat mot socialpsykologi, utbildnings-sociologi, pedagogisk psykologi, didaktik, socialantropologi, utvecklingspsykologi, barndoms-sociologi, etik, genusvetenskap och pedagogisk filosofi. Sammantaget har den pedagogiska forskningen på avdelningen en teoretisk och metodologisk bredd där både kvantitativa och kvalitativa metoder för datainsamling och analys används. Exempel på ansatser är klassrumsobservationer, kvantitativa tvärsnittsstudier, kvantitativa och kvalitativa longitudinella studier, fältstudier/etnografiska studier, aktionsforskning, experimentella interventionsstudier, grundad teori, diskursanalys, konversationsanalys, learning study, livsberättelseforskning, empirisk fenomenologi etc. Samtidigt som det vid avdelningen finns en bredd beträffande forskningsområden och problemställningar föreligger tre tydliga forskningsspetsar: (a) läs- och skrivutveckling, inklusive läs- och skrivsvårigheter, (b) matematikdidaktik och (c) mobbning och kränkningar i skolan. Utöver den pedagogiska forskningen som bedrivs på avdelningen finns pedagogikämnet inom ramen för två andra avdelningar på institutionen, vilka innefattar forskning om folkbildning och vuxnas lärande samt pedagogisk forskning med inriktning mot arbete och arbetsliv. Därtill bedrivs på Avdelningen för psykologi vid institutionen viss psykologisk forskning (inom utvecklingspsykologi, kognitiv pedagogisk psykologi och socialpsykologi) som antingen överlappar med eller kan angränsa till pedagogik.

Den vetenskapliga grunden och avgränsningen av forskarutbildningsämnet återspeglas bland annat i de forskarutbildningskurser som ingår i forskarutbildningen. Samtliga forskarstuderande genomgår obligatoriska kurser i vetenskaplig metod innehållande vetenskapsteori, forskningsetik, kvantitativ och kvalitativ metod (22,5hp) samt, i samråd med handledare, väljer att studera tre av fyra breddkurser i pedagogik (22,5hp). Därtill läser de forskarstuderande valbara kurser som tillsammans utgör 45hp. Detta innebär att forskarutbildningen i pedagogik säkerställer att de forskarstuderande tillägnar sig en metodbredd i det att de inom ramen för de obligatoriska kurserna i metod ska kunna redogöra för och kritiskt granska olika vetenskapsteoretiska traditioner samt vilken roll olika traditioner får för inverkan på vetenskapliga studiers utgångspunkt, frågeställningar, metoder och analyser. Pedagogikämnet på institutionen har en tydlig empirisk tradition och de forskarstuderande ska efter sin forskarutbildning kunna välja och använda adekvata statistiska analyser, redogöra för olika kvalitativa forskningsmetoder, redogöra för och kritiskt granska både kvantitativa och kvalitativa forskningsresultat och både den

kvantitativa och kvalitativa vetenskapens möjligheter och begränsningar. Möjligheter till fördjupningar görs därtill utifrån de forskarstuderandes förkunskaper från grundutbildningen, i samråd med handledare och i relation till avhandlingsarbetet. Bredden återspeglas även i breddkurserna i pedagogik då de vetter mot (a) pedagogisk filosofi (b) centrala forskningstraditioner, teorier och aktuell forskning inom utbildningssociologi (c) teori och aktuell forskning om lärande utifrån beteendeorienterade, kognitiva och sociokulturella traditioner och (d) forskningstraditioner inom didaktik, ämnesdidaktik, klassrumsinteraktion samt forskning om utbildnings- och undervisningseffekter. Djup i forskarutbildningen är sammanlänkat med de forskarstuderandes avhandlingsprojekt, val av fördjupningskurser samt de forskningsmiljöer, nätverk och aktuell forskning som forskarstuderande, handledare och andra kollegor är involverade i och som pågår på avdelningen och/eller i samverkan med forskare och miljöer på andra avdelningar eller lärosäten, nationellt eller internationellt.

2 Aspektområde: område, miljö och resurser

Aspekt: Personal

Bedömningsgrunder:

A. Antalet handledare och lärare och deras sammantagna kompetens är adekvat och står i proportion till utbildningens innehåll och genomförande.

Handledarnas och lärarnas sammantagna kompetens i förhållande till utbildningen är hög. Handledargruppen utgjordes HT 2016 av 21 disputerade forskare varav 12 på avdelningen: fyra professorer (tre på avdelningen), sju biträdande professorer (fem på avdelningen), åtta universitetslektorer (fyra på avdelningen varav en av dessa fyra är docent), en biträdande lektor och en disputerad universitetsadjunkt (de två sistnämnda vid annat lärosäte). Den betydande andelen handledare som är professorer eller biträdande professorer säkerställer en hög vetenskaplig kvalitet både vid handledningen och för forskarutbildningen i övrigt. Att en del av handledarna är anställda på andra avdelningar inom IBL och vid LiU i övrigt eller vid andra lärosäten vittnar dessutom om den samverkan som den pedagogiska forskningen på avdelningen inrymmer och som flera forskarstuderande ingår i. Handledarna representerar sammantaget en bred kompetens inom pedagogikämnet eller med relevans för pedagogikämnet både vad gäller forskningsområden, teoretiska traditioner, forskningsansatser och metoder. Utöver de 12 handledare som är anställda vid avdelningen och som ingick i handledargruppen HT2016 finns även ytterligare potentiella handledare på avdelningen, varav tre som möjliga huvudhandledare (en professor som också är institutionens prefekt, en biträdande professor, en universitetslektor som också är docent, ytterligare 11 universitetslektorer och en junior lektor). Utöver handledare möter de forskarstuderande även andra lärare, både från avdelningen och andra avdelningar inom IBL där pedagogikämnet ingår såväl som lärare från psykologi och sociologi inom IBL i samband med olika forskarutbildningskurser (se tabell 3). Handledare och övriga lärare representerar sammantaget de kompetenser som är adekvata och står i proportion till utbildningens innehåll och genomförande.

Till varje forskarstuderande utses minst två handledare varav en innehar uppdraget som huvudhandledare. För att säkerställa att kvaliteten på den handledning som den forskarstuderande ges är hög ställs vid LiU krav på att huvudhandledaren ska vara docent- eller professorskompetent och biträdande handledare ska ha avlagt minst doktorsexamen eller ha motsvarande vetenskaplig kompetens. Vidare får till huvudhandledare endast utses den som innehar eller uppehåller en anställning vid LiU.² HT2016 bestod huvudhandledarna av fyra professorer, fyra biträdande professorer och en docent. Samtliga aktuella bihandledare till våra forskarstuderande är disputerade. Åtta av de 14 aktiva forskarstuderande hade HT 2016 en bihandledare som var antingen biträdande professor eller professor.

Forskarmiljön arbetar systematiskt med att vid behov möjliggöra handledarbyten. Det finns tillfällen då ett byte av handledare föreslås av den forskarstuderande och/eller övriga handledare. Exempelvis kan en forskarstuderande haft en bihandledare som bidragit med en specifik kompetens under en period men att avhandlingsprojektet gått in i en ny fas där annan specialkompetens behövs. De ärendena är i de flesta fall okomplicerade och huvudhandledaren begär ett byte och föreslår ny bihandledare hos FUN/IBL. I andra fall avslutar huvudhandledaren sin anställning vid institutionen pga nytt arbete eller pension. Även då kan

² <http://www.ibl.liu.se/sjalvvardering-forskarutbildning-i-pedagogik>

en önskan om byte av huvudhandledare lämnas in till FUN/IBL med förslag om ny huvudhandledare, ofta föreslås någon av bihandledarna som ny huvudhandledare.

Det finns också enstaka fall där den forskarstuderande av personliga skäl önskar byta handledare. De fallen har potentiellt en högre risk att bli mer känsliga, speciellt om det är en huvudhandledare som ska bytas som samtidigt finansierar den forskarstuderandes lön via ett externfinansierat projekt. Här har institutionen försökt vara tydlig med information till de forskarstuderande att om frågor uppstår under forskarutbildningstiden så är de inte enbart hänvisade till sina handledare utan kan även rådgöra med avdelningschef, forskarutbildningsstudierektor, forskarutbildningsadministratör, HR-konsult, facklig företrädare och företagshälsovård. I LiUs senaste doktorandundersökning framgick det att de vid LiU anställda forskarstuderande har relativt god kännedom om var de kan vända sig men att det var mer okänt bland avtalsdoktoranderna.³ Med anledning av det har forskarutbildningsstudierektor under 2015 gått ut med extra information till avtalsdoktoranderna om var de kan vända sig.

B. Handledarnas och lärarnas sammantagna kompetens och kompetensutveckling följs systematisk upp i syfte att främja hög kvalitet i utbildningen. Resultaten av uppföljning omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Institutionen arbetar löpande med att långsiktigt säkra att det finns tillräckliga handledarresurser. Alla avdelningschefer gör löpande verksamhets- och kompetensanalyser för att säkerställa att det finns personal med kompetens att utföra de uppdrag avdelningen har. Avdelningscheferna återkopplar dessa analyser både internt på avdelningen och då framförallt till forskningsledaren inom ämnet men också till institutionens prefekt, institutionsstyrelsen och anställningsnämnd. Institutionen lyser ut lärartjänster för att tillgodose kompetensbehov men uppmuntrar också avdelningens disputerade lärare att fortsätta meritera sig till docent för att vara behöriga att handleda forskarstuderande. Institutionsstyrelsen har de två senaste mandatperioderna genomfört ett antal olika åtgärder som en del i en strategisk satsning att öka volymen externfinansiering på institutionen vilket i sin tur ökar lärares möjligheter att frigöra tid för att kompetensutveckla sig vetenskapligt för att bli behöriga som huvudhandledare. Personer som ännu inte är docentkompetenta uppmuntras också att vara bihandledare som en del i att skolas in som handledare.

Handledarnas och lärarnas vetenskapliga och pedagogiska kompetensutveckling är central och följs upp via årliga medarbetarsamtal. Handledare behöver två olika kompetenser, vetenskapliga kompetens inom ämnet och kompetens i att handleda. När det gäller den vetenskapliga kompetensutvecklingen säkerställs den via att handledare är aktiva forskare och genom sin egen forskning och via samverkan med andra forskare har möjlighet att hålla sig ämnes-, teoretiskt- och metodmässigt uppdaterad kring de senaste rönen inom området.

När det gäller kompetensen att handleda så måste alla som ansöker om befordran till docent vid Linköpings universitet uppvisa att de genomgått en universitetspedagogisk kurs i forskarutbildningshandledning. Det innebär att alla huvudhandledare (där docentkompetens alltid krävs) på sikt kommer att ha den utbildningen.⁴ Handledarutbildningen ges regelbundet av

³ Forskarstuderande som har annan arbetsgivare än LiU, se aspektområde 3 för utförligare information.

⁴ Idag finns ett par huvudhandledare som blev docenter innan regeln infördes och då de alla har gedigna erfarenheter av handledning som därmed likställts med motsvarande kompetens har det inte krävts deltagande i denna kurs.

LiU:s högskolepedagogiska enhet Didacticum, vilket säkerställer att blivande handledare har goda möjligheter att ta del av denna kurs. Kontinuerlig kompetensutveckling inom handledarskapet sker därutöver främst via kollegialt erfarenhetsutbyte. Forskutbildningsstudierektor vid institutionen kallar exempelvis alla handledare vid institutionen till ett årligt möte där frågor kring forskarutbildning och handledning avhandlas vilket också blir en del av den kontinuerliga kompetensutvecklingen av handledare. Temat under de senaste åren har tex rört regelverk kring forskarutbildning, forskarutbildningskurser, personliga upplevelser av att handleda etc. Forskningsledaren i pedagogik har därutöver handledarkollegiemöten med samtliga handledare inom forskarmiljön ca två gånger per termin för att diskutera forskarutbildningsrelaterade frågor.

Handledarnas och lärarnas möjlighet att följa den samhällsutveckling i övrigt som har betydelse för deras handledning och undervisning faller inom ramen för den kompetensutveckling som diskuterats ovan men även inom ramen för deras hela tjänstgöring. Vi anser att det ligger i universitetslärarrollen att kontinuerligt följa samhällsutvecklingen. Det finns kanaler för att göra detta som konferenser, seminarier och externa kontakter. I vår seminarier serie försöker vi minst tre gånger per termin bjuda in externa forskare för att samtala kring sin forskning, teori eller metodfrågor. Det finns dessutom etablerade kontakter med kommer och skolor som möjliggör utbyte av erfarenheter. En del av handledarna är involverade i olika forsknings- och samverkansprojekt som i sig möjliggör att närmare följa samhällsutvecklingen.

3 Aspektområde: Område, miljö och resurser

Aspekt: Forskarutbildningsmiljö

A. Forskningen/den konstnärliga forskningen vid lärosätet har en sådan kvalitet och omfattning att utbildning på forskarnivå kan bedrivas på en hög vetenskaplig/konstnärlig nivå och med goda utbildningsmässiga förutsättningar i övrigt. Relevant samverkan sker med det omgivande samhället både nationellt och internationellt.

Forskarutbildningsmiljö och nätverk

Forskningen i pedagogik vid LiU håller en hög omfattning och kvalitet. Varje år publiceras ett flertal vetenskapliga arbeten vid avdelningen och en majoritet av dessa utgörs av refereegranskade vetenskapliga artiklar, det allra mesta på engelska i internationella tidskrifter. Andra publikationer är bokkapitel och böcker, både på svenska och engelska. De senaste åren som Vetenskapsrådet gjort mätningar över publiceringar och citeringar har Utbildningsvetenskap vid LiU befunnit sig i täten jämfört med andra lärosäten i Sverige. I den senaste mätningen för perioden 2012–2015 och som utgör fördelningsunderlag för 2017 har LiU en förstaplacering med ett bibliometriskt index på 265. På andra plats ligger Göteborgs universitet med ett index på 173 och därefter Stockholms universitet med ett index på 169. Avdelningen för Pedagogik och Didaktik står för en betydelsefull del av LiUs höga klass när det gäller utbildningsvetenskaplig publicering. Utifrån vad som inkluderas i den norska modellen publicerade avdelningen under 2012–2015 82 refereegranskade tidskriftsartiklar, 36 bokkapitel och 5 böcker. Av dessa täcktes 57 publikationer i Web of Science (WoS), vilket är en täckningsgrad på 62%. En citeringsanalys av avdelningens publikationer i WoS visar att avdelningen under denna period presterade en fältnormaliserad citeringsgrad på 1,27. Andelen WoS-indexerade artiklar med internationell författarkrets var 11%. Utöver den omfattande mängden vetenskapliga publikationer förekommer även populärvetenskapliga artiklar. Dessutom bidrar avdelningen sammantaget med ett flertal presentationer vid internationella och nationella vetenskapliga konferenser. Under perioden 2012–2016 har medarbetare på avdelningen även erhållit större och mindre forskningsanslag som huvud- eller medsökande, vilket vittnar om den höga vetenskapliga kompetens och kvalitet som finns på avdelningen. För 2016 var fakultetsanslagen ca 12 mkr och externa medel (främst från Vetenskapsrådet och Forte) uppgick till ca 7 mkr som underlag för avdelningens forskningsverksamhet det året. Sammantaget vittnar detta om att forskarutbildningsmiljön håller en mycket hög vetenskaplig nivå.

De lokala, nationella och internationella nätverk som flertalet handledare är en del av skapar goda förutsättningar för att vidga de forskarstuderandes forskarutbildningsmiljö. Detta sker bland annat genom att använda sig av bihandledare från annan forskningsmiljö eller annat lärosäte, vilket konkret inkluderar forskarstuderande som en aktiv medlem i ett forskarnätverk bortom den lokala forskarutbildningsmiljön. Även enstaka gästforskarbesök på avdelningen bidrar till att stärka relationerna mellan berörda forskarstuderande och forskare som ingår i handledares internationella nätverk. En del forskarstuderande ingår dessutom i ett nationellt eller internationellt forskningssamarbete. Deltagande och presentationer vid nationella och internationella konferenser skapar också möjligheter för forskarstuderande att utveckla sina nätverk i mötet och samtalet med andra forskarstuderande och seniora forskare. I en del fall innebär konferensdeltagande att forskarstuderande ges ytterligare möjligheter att samtala och utbyta erfarenheter med forskare och andra forskarstuderande som ingår i handledares nätverk, men därutöver uppmuntras forskarstuderande att på konferenser aktivt knyta kontakter, samtala och utbyta erfarenheter med forskare och forskarstuderande inom aktuella forskningsfält och metodintressen.

Utöver den omfattande pedagogiska forskningen som bedrivs på avdelningen och i olika utsträckning i samverkan eller samarbete med forskare vid andra lärosäten nationellt eller internationellt föreligger även en betydande samverkan med det omgivande samhället. En del av denna samverkan sammanhänger med pågående forskning och som bland annat involverar en del av de forskarstuderande. Exempel på detta är samverkan vid datainsamling och framförallt i termer av återkoppling ute på skolor. Ett annat exempel är aktionsforskning med lärare i Linköping och Norrköping. Ytterligare ett exempel är ett samverkansprojekt med Linköpings kommun där man tar fram ett digitalt bedömningsstöd för lärare i matematik och där målet är att så småningom utarbeta interventioner. Ett antal interventionsstudier genomförs även på olika skolor.

Rekrytering

Forskarmiljön har för närvarande forskarstuderande som är rekryterade på tre sätt. Huvuddelen av de forskarstuderande rekryteras till doktorandtjänster som lysas ut i enlighet med LiUs ordinarie rekryteringsprocesser. Det innebär att ett tillsättningsprogram skrivs och prefekt fattar på delegation från institutionsstyrelsen beslut om att tjänsten ska lysas ut. Tjänsten annonseras på LiUs web och via arbetsförmedlingen. Vid behov så sprids information om tjänsten även via andra nätverk som t ex mejllistor för relevanta forskningsgrupper. Alla sökande bedöms av två sakkunniga utifrån sina inskickade meriter och från intervjuer med toppkandidaterna. 11 av de 14 aktiva forskarstuderande under hösten 2016 tillhör denna grupp. En annan rekryteringsväg är de så kallade avtalsdoktoranderna, dvs de forskarstuderande som har sin anställning hos annan arbetsgivare men som är antagna till forskarutbildningen och på minst 50% av sin arbetstid bedriver forskarstudier. Dessa avtal är ett resultat av olika former av samverkan där initiativet till forskarstudier oftast kommer från den enskilde forskarstuderande och dess arbetsgivare. I de fall där det är aktuellt med en avtalsdoktorand bedöms den sökandes meriter av två sakkunniga för att fastställa att den sökande uppfyller de behörighetskrav som ställs för antagning till aktuell forskarutbildning. Därefter skrivs avtal om finansiering med arbetsgivaren. En av de 14 forskarstuderande tillhör denna grupp. Till sist finns en grupp forskarstuderande som bedriver sin forskarutbildning inom ramen för en adjunktstjänst. Även dessa forskarstudenters behörighet är granskad av två sakkunniga före antagning. Två av de 14 aktiva forskarstuderande vid avdelningen under HT 2016 utgör denna grupp. Det innebär att en överväldigande majoritet av de forskarstuderande i pedagogik på avdelningen rekryteras via utlysta annonserade tjänster som de söker i konkurrens.

Doktorandgruppens sammansättning

På avdelningen finns 14 aktiva forskarstuderande, varar 10 kvinnor och 4 män. Önskvärt hade varit en mer jämn könsfördelning men speglar ämnet som helhet. Medelåldern är 37, median 37, yngst 29 och äldst 49. Av de 14 forskarstuderande är sju fakultetsfinansierade, sex finansierade med externa forskningsmedel från Vetenskapsrådet och en är avtalsdoktorand. Vid antagning ställs krav på goda kunskaper i både svenska och engelska. Det finns i dagsläget ingen forskarstuderande som har flyttat till Sverige specifikt för att genomföra en forskarutbildning i pedagogik. En utmaning med att rekrytera utländska forskarstuderande är att en stor del av den forskning som bedrivs på avdelningen är praktiktäna vilket ofta ställer krav på att den forskarstuderande i samband med datainsamling har goda kunskaper i svenska (t ex genomföra intervjuer med barn).⁵ Det finns i dagsläget inga forskarstuderande som är verksamma vid andra lärosäten. Nästan alla forskarstuderande bor i närområdet. En forskarstuderande bor i Skåne och avtalsdoktoranden bor i Jönköping och är anställd vid Jönköpings kommun. Att göra avtalsdoktoranden mer delaktig vid avdelningens

⁵ Det fanns under en period ett samarbete med Rwanda. Ett antal forskarstuderande därifrån gick sin forskarutbildning vid IBL men utförde sina empiriska studier i Rwanda.

forskningsmiljö är av naturliga skäl en utmaning. Vi försöker underlätta detta genom att i dialog med hennes arbetsgivare skapa möjligheter för henne att vara närvarande vid våra seminarier och att exempelvis förlägga handledningstid i anslutning till sådana.

Handledargruppens sammansättning

Den under HT 2016 aktuella sammansättningen i handledargruppen som är knuten till avdelningen utgörs av 21 disputerade forskare (se tabell 2). 12 är kvinnor och nio är män. Medelåldern är 49,5, medianen 49, yngst 42 och äldst 60. 16 är anställda vid LiU (varar 15 inom institutionen och av dessa 12 på avdelningen) medan de fem övriga är anställda vid andra lärosäten. Att majoriteten av handledarna är anställda vid LiU underlättar deras fysiska närvaro och deltagande vid såväl handledarkollegiemöten som vid handledning av forskarstuderande. Fyra av de fem övriga handledarna (samtliga bihandledare) finns inom landet och deltar i olika omfattning vid våra handledarkollegiemöten. En utmaning är primärt den italienska forskaren som är bihandledare till två av våra forskarstuderande. Ett sätt att hantera detta är att de två forskarstuderande har ytterligare en bihandledare vid LiU. Kommunikation via Skype och e-post (inklusive kommentarer och dialog i avhandlingsdokument) blir ett viktigt sätt att hantera det geografiska avståndet gällande de bihandledare som befinner sig vid annat lärosäte. Den italienska handledaren kommer dessutom att vara gästforskare hos oss under ett par veckor under våren 2017. Med få undantag har alla svenska som modersmål. En har engelska som modersmål (är relativt nyanställd på IBL och håller på och lär sig svenska), en har polska som modersmål men behärskar svenska mycket väl. En har tyska som modersmål men behärskar svenska väl. En har italienska som modersmål och all kommunikation med honom sker på engelska. Färdigheter i att tala och skriva engelska varierar från god till mycket god i handledargruppen, vilket är särskilt viktigt för de engelskspråkiga avhandlingarna.

Avhandlingskvalitet

Kvaliteten på de avhandlingar som går till disputation säkerställs genom att bibehålla hög kvalitet på forskarutbildningen och forskarutbildningsmiljön. Andelen forskarstuderande som skriver sammanläggningsavhandlingar har under en 10-årsperiod ökat betydligt, vilket i praktiken innebär att artiklar som ingår exponeras för extern peer-review. Kvalitetssäkring sker i huvudsak genom följande:

- a) Forskarstuderande har minst två handledare. I sammansättningen av handledare beaktas det samlade vetenskapliga handledarkompetensbehovet i relation till aktuellt avhandlingsprojekt (medan exempelvis en handledare kan ha hög kompetens inom kunskapsområdet kan en annan handledare ha hög kompetens gällande aktuell vetenskaplig metod). Handledarna har en central roll att fylla i den kontinuerliga kvalitetssäkringen.
- b) Den individuella studieplanen dokumenterar planering, genomförande och progression, vilket säkerställer att avhandlingen kan bli färdig inom rimlig tid.
- c) Forskarstuderande presenterar delar av sin avhandling på internationella konferenser.
- d) Forskarstuderande uppmanas att kontinuerligt lägga fram ofärdiga studier och texter vid arbetsseminarier där både forskarstuderande och seniora forskare deltar.
- e) Forskarstuderande uppmanas även att lägga fram avhandlingsmaterial i andra relevanta sammanhang, tex i workshops, seminarier i andra forskarutbildningsmiljöer och i nationella nätverksträffar.
- f) Forskarstuderande lägger dessutom fram sitt avhandlingsarbete för granskning vid halvtids- och slutseminarium där disputerad forskare utanför handledarteamet agerar som diskutand/opponent. Vid slutseminariet ska diskutand/opponent vara verksam utanför institutionen. (Liknande avstämningsseminarier genomförs även för de forskarstuderande som skriver en licentiatuppsats.)

- g) Efter genomfört slutseminarium och efterföljande handledning reviderar den forskarstuderande sin avhandling som sedan granskas av en läsgrupp som i normalfallet består av avdelningens forskningsledare, huvudhandledare samt en forskare utanför handledarteamet och med minst docentkompetens.
- h) Forskarstuderande som skriver sammanläggningsavhandling skickar artikelmanus till internationella vetenskapliga tidskrifter där de granskas av anonyma bedömare. Även om artiklar ej blir accepterade före disputation så ger refereutlåtande en signal om artiklarnas kvalitet, potential och omfattning av återstående bearbetning.
- i) Slutligen granskas avhandlingskvaliteten i samband med de examinerande disputationerna och framläggningarna av licentiatuppsatser. Då de forskarstuderande examineras granskas deras vetenskapliga produktion, dvs avhandlingen eller licentiatuppsatsen av externa granskare. Vid disputationen ska opponenter vara från ett annat lärosäte och minst docent. Betygsnämnden ska bestå av tre eller fem ledamöter som är minst docent varav en majoritet ska komma från annan institution.⁶ Vid licentiatframläggningen ska opponenter vara från annat lärosäte eller annan institution och disputerad. Granskningsnämnden ska bestå av tre disputerade ledamöter.⁷ Den diskussion som förs av opponenter vid framläggningen och betygsnämnden/granskningskommittén inför beslutsfattandet innebär först och främst en utvärdering av den enskilde forskarstuderandes avhandlingsarbete men är också en kvalitetsgranskning av forskarutbildningsmiljön. De synpunkter som framkommer vid dessa tillfällen till exempel med avseende på de forskarstuderandes förmågor tas tillvara av forskarutbildningsmiljön och blir en del av det fortsatta kvalitetsarbetet.
- j) På motsvarande sätt deltar forskningsmiljöns handledare som externa granskare, som opponenter och/eller ledamöter i betygsnämnd vid andra lärosätens examinationer. Dessa uppdrag är unika tillfällen att få en insyn i andra miljöers kvalitetsnivå och blir ett sätt att kalibrera och kvalitetsutveckla den egna verksamheten de avhandlingar som läggs fram.

B. Forskarutbildningsmiljön följs systematiskt upp för att säkerställa hög kvalitet. Resultatet av uppföljningen omsätts vid behov i kvalitetsutvecklande åtgärder och återkoppling sker till relevanta intressenter.

För att säkerställa att forskarutbildningsmiljön har hög kvalitet genomförs systematiska granskningar genom följande kanaler:

- a) Årlig skriftlig självrapportering om avdelningens forskningsverksamhet som lämnas till Styrelsen för utbildningsvetenskap som ett underlag till uppföljande dialog där forskningsledare och andra företrädare, inklusive doktorandrepresentant, för forsknings- och forskarutbildningsmiljön samtalar med dekan och prodekan samt ytterligare representant från området om verksamhetens kvalitet och utmaningar. Dessa årliga verksamhetsdialoger relateras även till styrelsens beslut om vilka förväntningar den har på forskningsmiljöerna.
- b) Avdelningschefens årliga medarbetarsamtal.
- c) Kontinuerliga handledarsamtal med forskarstuderande.
- d) Särskilda årliga handledarsamtal med forskarstuderande där individuell studieplan följs upp och revideras.

⁶ <http://www.ibl.liu.se/sjalvvardering-forskarutbildning-i-pedagogik>

⁷ <http://www.ibl.liu.se/sjalvvardering-forskarutbildning-i-pedagogik>

- e) Stående allmän uppdatering om forskningsmiljön på avdelningsmötena.
- f) Forskningsledarens dialogträffar med de forskarstuderande ca 2 ggr/år.
- g) Översyn av forskarutbildningsmiljön vid handledarkollegiets sammanträden 2-4 ggr/år.
- h) Årligt forskningsinternat för avdelningen.
- i) Den återkommande (vartannat år) doktorandundersökningen vid LiU.
- j) Bibliometriska analyser av vetenskapliga publiceringar.

Ansvar för att åtgärder vidtas i samband med uppföljning av forskningsmiljön vilar främst på forskningsledaren. Ett konkret exempel är de forskarstuderandes önskemål om tydligare likvärdighet och transparens för att bedömas vara redo för framläggning vid halvtids- och slutseminarier samt uppflyttning i lönestegen. Forskningsledare följde upp detta genom att ta upp frågorna på ett handledarkollegiemöte, konstituerade en s.k. "kriteriegrupp" bestående av handledare och forskarstuderanderepresentanter ledd av forskningsledaren och som arbetade fram förslag på kriterier som därefter behandlats och reviderats genom att ha presenterats och diskuterats i forskarstuderandegruppen och i handledarkollegiet. Uppföljning som rör forskarstuderandes psykosociala arbetsmiljö faller under avdelningschefens ansvar men sker i nära dialog med forskningsledaren.

4 Aspektområde: Utformning, genomförande, resultat

Aspekt: Måluppfyllelse – kunskap och förståelse

Bedömningsgrunder:

A. Utbildningen säkerställer genom utformning, genomförande och examination att doktoranderna, när examen utfärdas, visar bred kunskap och förståelse både inom forskarutbildningsämnet och för vetenskaplig metodik/konstnärliga forskningsmetoder inom forskarutbildningsämnet.

Att alla forskarstuderande har en bred kunskap och förståelse inom pedagogikämnet och metodik säkerställs, utöver avhandlingsarbetet, främst genom kurser, seminarier och konferenser.

Alla forskarstuderande i pedagogik läser minst 90hp kurser inom ramen för sin forskarutbildning. I dessa kurskrav ingår obligatoriska breddkurser. Forskningsmiljön erbjuder fyra breddkurser som vardera ges var fjärde termin enligt ett rullande schema. Att kursen ges regelbundet säkerställer att de forskarstuderande ges möjlighet att slutföra utbildningen inom planerad tid. De fyra kurserna är Pedagogikens klassiker (7,5hp), Lärandeteorier (7,5hp), Utbildningssociologi (7,5hp) och Didaktik och undervisningsprocesser (7,5hp). I kurserna examineras exempelvis följande lärandemål; *1) jämföra och kritiskt granska olika perspektiv och teorier om lärande 2) identifiera och diskutera pedagogiska portalfigurer, deras huvudbegrepp och teorier.* I kurserna möter de forskarstuderande undervisningsmoment där klassiska texter och för pedagogiken centrala teorier och forskningsfynd bearbetas och examineras både vid muntliga seminarier och via skriftliga examinationsuppgifter. De forskarstuderande som ska ta ut en doktorexamen väljer tre av dessa breddkurser och de som tar en licentiatexamen väljer två. På institutionen finns lärare med hög vetenskaplig kompetens inom dessa områden så det finns mycket goda förutsättningarna för att ge breddkurser av hög kvalitet.

För att säkerställa bred kunskap och förståelse i vetenskaplig metodik inom pedagogik så ingår tre obligatoriska metodkurser i forskarutbildningen. Det är en kurs i Kvalitativ metod (7,5hp), en i Kvantitativ metod (7,5hp) och en i Vetenskapsteori och forskningsetik (7,5hp). Några exempel på lärandemål som examineras i dessa kurser är: *1) Presentera, granska och värdera kvalitativa forskningsresultat 2) Redogöra för ett flertal kvalitativa forskningsmetoder och deras likheter och skillnader 3) Identifiera och formulera kvantitativa frågeställningar 4) Välja och använda adekvata grundläggande statistiska metoder för att analysera data.* FUN/IBL har under de senaste åren arbetat mycket med att säkerställa kvalitén i metodkurserna och också att arbeta fram en modell där det går att tillgodose relevanta metodkurser för forskarstuderande med varierande förkunskapsnivå. De två metodkurserna inom kvantitativ och kvalitativ metod ges därför i två nivåer. Dessa metodkurser är obligatoriska för sex av de forskarutbildningar som ges vid IBL vilket säkerställer att de forskarstuderande får goda möjligheter att diskutera metod både med personer inom det egna ämnet och med personer inom närliggande beteendevetenskaplig ämnen. Det är en stordriftsfördel i detta som möjliggör att en metodkurs erbjuds, enligt ett rullande schema, varje termin vilket är positivt för de forskarstuderandes möjligheter att slutföra utbildningen inom planerad tid. Det höjer även kvalitén på kurserna då forskarstuderande med olika bakgrund får möjlighet att diskutera och argumentera för olika metoder. Samläsningen ger också möjligheten att dra nytta av institutionens samlade lärarkompetens med avseende på metod vilket gör att kurserna kan ges med hög kvalitet.

Utöver dessa obligatoriska kurser ges också valbara kurser som både breddar och fördjupar olika delasppekter av ämnet pedagogik samt mer specifika och fördjupade metodkurser. Dessa valbara kurser säkerställer att de forskarstuderande uppnår en progression i sitt ämnes- och metodkunnande. För att vidga de forskarstuderandes möjligheter att ta del av ett brett utbud av kurser även utanför forskningsmiljön annonseras forskarutbildningskurser som är öppna för forskarstuderande från andra utbildningar/ämnen ut på en gemensam webbplats.⁸ De forskarstuderande har också möjlighet att läsa valbara kurser vid andra lärosäten nationellt och internationellt för att tillägna sig breda kunskaper både i pedagogik och metodik. Genom att delta i kurser vid annan forskarutbildningsmiljö än den forskarstuderandes egen ges också möjlighet för de forskarstuderande att bygga nätverk och knyta kontakter med forskarstuderande och forskare inom andra verksamheter.

Förutom kursverksamhet så säkerställer seminarieverksamhet med sina arbetsseminarier, metodseminarier, högre seminarier och avstämningsseminarier tillfällen att bredda sin kunskap både om forskarutbildningsämnet och om metodfrågor. Genom att diskutera varandras arbeten vid seminarier så möter och tillgodogör sig de forskarstuderande perspektiv, teorier, metoder och forskningsfynd från ett brett urval av forskningsområden inom pedagogik. Avstämningsseminarierna säkerställer att det finns en progression i de forskarstuderandes förmåga till brett kunnande inom både ämnet och metodik då de forskarstuderande måste placera och väga sin forskning i relation till ett större sammanhang än avhandlingen. Då externa granskare anlitas säkerställs att de forskarstuderandes ämnes- och metodkunskaper håller nationell nivå. Att de forskarstuderande deltar i seminarieverksamhet och att avstämningsseminarierna går enligt plan följs upp i den individuella studieplanen. På så vis säkerställs progression och att det finns förutsättningar för den forskarstuderande att slutföra utbildningen inom planerad tid.

De forskarstuderande medverkar under sin forskarutbildningstid vid konferenser. Dessa moment kräver också goda kunskaper om vetenskaplig metod och breda kunskaper inom pedagogik. Presentationer vid konferenser säkerställer att de forskarstuderandes ämnes- och metodkompetenser håller internationell nivå. Att de forskarstuderande deltar i konferenser följs upp i den individuella studieplanen.

Alla dessa ovanstående inslag i forskarutbildningen säkerställer att de forskarstuderande tillägnar sig en bred kunskap och förståelse både inom forskarutbildningsämnet pedagogik och inom vetenskaplig metodik, att det finns en tydlig progression i deras kunnande och att det finns förutsättningar för att slutföra utbildningen inom planerad tid.

B. Systematisk uppföljning görs av utbildningens utformning och genomförande i syfte att säkerställa måluppfyllelsen. Resultaten av uppföljning omsätts i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Utbildningens utformning och genomförande, med avseende på brett kunnande och förståelse inom pedagogikämnet och metodik, följs systematisk upp främst via kursvärderingar, systematiskt kvalitetsarbete av seminarieverksamheten och uppföljning av individuella studieplaner.

⁸ <http://www.ibl.liu.se/sjalvvardering-forskarutbildning-i-pedagogik>

Institutionens forskarutbildningsnämnd FUN/IBL arbetar aktivt och systematiskt med att följa kvalitén på de forskarutbildningskurser i pedagogik och metodik som ges vid institutionen. Alla forskarutbildningskurser har fastställda kursplaner med lärandemål. Det genomförs regelmässigt kursutvärderingar av alla forskarutbildningskurser i samband med kursavslutningen. Dessa kursvärderingar sammanställs av forskarutbildningsadministratör och återkopplas till kursansvarig. De behandlas därutöver en gång per termin av FUN/IBL. Uppmärksammade problem med kurserna och möjliga utvecklingsområden identifieras och åtgärdas. Det har bland annat i samband med den löpande utvärderingen tidigare kommit synpunkter kring nivån på kurserna i kvantitativ och kvalitativ metod. Det är skälet till att det för en tid sen beslöts att ge kurserna i två nivåer men att låta de erbjudas omlott för att fortfarande ha kvar fördelen med att forskarstuderande med olika bakgrund får möjlighet att möta varandra och utbyta kunskaper och erfarenheter kring metod.

FUN/IBL gjorde också en större översyn av institutionens allmänna studieplaner 2013 och 2014 vilket till exempel ledde till att fördelningen av kurspoäng sågs över. Bakgrunden till det var bland annat ett önskemål om en större andel poäng av valbara kurser utan att för den skull göra avkall på ett säkerställande av breddkunskaper både i pedagogik och metodik.

En central del i den kvalitetsdrivande verksamheten i forskningsmiljön är dess seminarier. Både arbetsseminarier, metodseminarier, högre seminarier och avstämningsseminarier bidrar till att driva kvalitetsutveckling inom forskarutbildningsmiljön. Sammantaget genomförs ca 9–11 seminarier per termin. Forskningsmiljön är kollektivt ansvarig för att tillse att seminarierna ger rika möjligheter att möta och argumentera kring olika teorier, forskningsfynd och metodval för att uppnå ett brett kunnande både inom pedagogik och dess metodik. Genom att diskutera varandras arbete internt sker ett kollegialt kunskapsutbyte och kalibrering inom miljön och genom att bjuda in externa gäster ges möjlighet till ett nytt kunskapstillskott samt en kalibrering av den egna miljöns kvalitet i relation till andra miljöer. Som en följd av doktoranddialog och handledarkollegiemöten införs fr o m 2017 även PM-seminarium som ett första avstämningsseminarium.

Att de forskarstuderande har tillgång till och deltar i kurser, seminarier och konferenser följs upp i den individuella studieplanen. I de fall där det uppmärksammas brister återkopplar forskarutbildningsstudierektor det till företrädare för forskningsmiljön, aktuell forskarstuderande och dennes handledare.

5 Aspektområde: Utformning, genomförande, resultat

Aspekt: Måluppfyllelse – färdighet och förmåga

Bedömningsgrunder:

A. Utbildningen säkerställer genom utformning, genomförande och examination att doktoranderna, när examen utfärdas, visar förmåga att planera och med adekvata metoder bedriva forskning och andra kvalificerade (konstnärliga) uppgifter inom givna tidsramar samt såväl i nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt med auktoritet kan presentera och diskutera forskning och forskningsresultat i dialog med vetenskapssamhället och samhället i övrigt. Doktoranderna ska också visa förutsättningar för att såväl inom forskning och utbildning som i andra kvalificerade professionella sammanhang bidra till samhällets utveckling och stödja andras lärande.

Planera och följa givna tidsramar

Att de forskarstuderande kan planera och följa givna tidsramar säkerställs genom att de planerar sin forskarutbildning och sitt avhandlingsarbete självständigt i samråd med sina handledare. Denna planering dokumenteras i den individuella studieplanen som först fastställs vid forskarutbildningens start och sedan revideras en gång per år. Redan vid fastställandet ska en fullständig plan för hela forskarutbildningstiden preciseras som inkluderar planerade tidpunkter för kurser, konferenser, avstämningsseminarier och disputation. Denna tidsplan kan sedan av olika skäl komma att revideras men ett helhetstänk kring den totala forskarutbildningstiden ska hela tiden finnas med. De forskarstuderande har under hela sin forskarutbildningstid löpande kontakt med sina handledare och varje handledningstillfälle är i någon mening ett tillfälle för planering. Planeringen så som den formuleras i den individuella studieplanen granskas av både forskarutbildningsstudierektor, FUN/IBL och rapporteras till Styrelsen för utbildningsvetenskap. Arbetet med den individuella studieplanen innebär dessutom en kontinuerlig planering och uppföljning av progressionen under utbildningen samt tydliggör kopplingen mellan examensmål, lärandemål, lärandeaktiviteter och examination.

Att de forskarstuderande klarar av att genomföra uppgifter inom utsatta tidsramar visar sig i det dagliga arbetet då de visar att de kan genomföra överenskomna aktiviteter så som datainsamling, kursuppgifter, textutkast inför handledningstillfällen etc inom överenskommen tid. Mer formellt prövas detta när de genomför sina avstämningsseminarier vid planerad tidpunkt. I samband med halvtids- och slutseminariet kontrolleras progression och att den forskarstuderande ligger i fas med sitt arbete både med avseende på kvalité och på tidsplanering. Några andra mycket konkreta exempel på skarpa deadlines, som en forskarstuderande måste klara av att hantera är när de skickar artiklar till tidskrifter och prövas i sin förmåga att inkomma med reviderade manus inom uppsatta tidsramar eller då de medverkar i forskningsbidragsansökningar eller etikansökningar som har skarpa inlämningsdatum. Förmågan att planera och följa givna tidsramar följs upp med hjälp av den individuella studieplanen. Eventuella avvikelser som misstänks bero på svårigheter med detta rapporteras till Styrelsen för utbildningsvetenskap och diskuteras med ansvariga personer inom forskningsmiljön vilket i sin tur leder till åtgärder och i enstaka fall avbryter den forskarstuderande sina forskarstudier.

Adekvata metoder

I samband med planeringen av avhandlingsarbetet diskuteras och väljs adekvata metoder för att genomföra forskningsstudien med hög vetenskaplig kvalité och inom planerad tid. Kunskap om adekvata metoder inhämtar de forskarstuderande via både obligatoriska och valbara metodkurser som examineras samt via egen inläsning i samband med avhandlingsarbetet. Den

slutgiltiga examinationen av val av adekvat metod görs i samband med disputationen av en betygsnämnd eller vid framläggningen av licentiatuppsatsen av en granskningskommitté. Viktigt att lyfta fram är dock att valet av metod har under processens gång granskats både av handledare, av kollegor i samband med arbetsseminarier, av granskare i samband med avstämningsseminarier och av omgivande forskarsamhälle i samband med konferenspresentationer och artikelpublikationer. Under hela forskarutbildningstiden inhämtas, växer och granskas denna kompetens. Med anledning av det så säkerställs att de forskarstuderande progressivt ökar sin förmåga att välja och använda adekvata metoder vid ett flertal tillfällen.

Muntlig och skriftspråklig kompetens

De forskarstuderande presenterar och diskuterar sina forskningsresultat i olika sammanhang där kraven på presentationen progressivt ökar. De presenterar sina forskningsresultat och diskuterar andras forskning muntligt på forskarutbildningskurser, interna seminarier och på konferenser både nationellt och internationellt. Alla forskarstuderande ska delta i minst en vetenskaplig konferens vilket följs upp i den individuella studieplanen. I och med att de forskarstuderande deltar i skrivandet av etikansökningar och i återrapporteringar till forskningsfinansiärer så uppnår de en hög kompetens att föra en skriftlig dialog med vetenskapssamhället framförallt nationellt. Hela peer-review-förfarandet kring artikelpublikationer utgör också en kontroll av den forskarstuderandes förmåga att internationellt och skriftligt progressivt blir bättre på att föra en dialog med vetenskapssamhället.

Dialogen med samhället i övrigt, både muntligt och skriftligt, sker framförallt i olika populärvetenskapliga sammanhang där de forskarstuderande deltar och berättar om sina forskningsresultat tex i skriftliga rapporter och muntlig återkoppling till kommuner och skolpersonal. För att öka de forskarstuderandes förutsättningar att erövra denna kompetens genomfördes under våren 2016 en forskarutbildningskurs, Forskningskommunikation (7,5hp) som fokuserade på förmågan till populärvetenskaplig kommunikation.

Den mer formella och slutgiltiga examinationen av den forskarstuderandes förmåga att med auktoritet muntligt och skriftligt kunna presentera och diskutera sina forskningsresultat sker i samband med disputationen eller framläggningen av licentiatuppsatsen där avhandlingen/uppsatsen diskuteras tillsammans med en opponent och ett öppet auditorium samt granskas och examineras av en betygsnämnd respektive granskningskommitté.

Bidra till samhällsutveckling och stödja andras lärande

Huvuddelen av den forskning som de forskarstuderande bedriver är väl förankrad i samhällsrelevanta frågeställningar och många av projekten är (del)finansierade av externa bidragsgivare som ställer krav på samhällsrelevans och/eller nyttiggörande. Det innebär att de forskningsresultat som de forskarstuderande producerar ger viktiga bidrag till samhällsutvecklingen vilket betyder att deras förmåga att bidra säkerställts.

Alla forskarstuderande i pedagogik som har sin anställning vid LiU erbjuds möjlighet att undervisa under sin forskarutbildning. Som stöd för sin undervisning så går de forskarstuderande en kurs i högskolepedagogik, Lärande och kunskap (6hp). Den kursen examineras både via aktivt seminariedeltagande och via ett flertal skriftliga individuella uppgifter. I samband med undervisning övas och prövas successivt de forskarstuderandes förmåga att stödja andras lärande. De övriga forskarstuderande, avtalsdoktoranderna, har en naturlig plats hos sin ordinarie arbetsgivare. I den kontexten har de forskarstuderande stora möjligheter att genom sin forskning bidra till den ordinarie verksamheten och också stödja

andras lärande. Därmed säkerställs alla forskarstuderandes förmåga att bidra till samhällsutveckling och att stödja andras lärande.

B. Systematisk uppföljning görs av utbildningen för att säkerställa att utbildningens utformning och genomförande är av hög kvalitet och att doktoranderna uppnår målen. Resultaten av uppföljning omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Utbildningens utformning och genomförande med avseende på detta aspektområde följs systematisk upp främst via de individuella studieplanerna. Eftersom arbetet med de individuella studieplanerna är ett centralt verktyg för att följa upp och säkerställa förmågan att planera och med adekvata metoder genomföra uppgifter inom givna tidsramar samt att följa upp att de forskarstuderande deltar i kurser, konferenser, seminarier, populärvetenskapliga sammanhang, ansökningar, undervisning etc för att säkerställa deras muntliga och skriftspråkliga kompetens och förmåga att bidra till samhällsutveckling och stödja andras lärande så är det av stor vikt att forskarutbildningsmiljöns arbete med de individuella studieplanerna är kvalitetssäkrat och följs upp systematiskt.

Enligt beslut vid LiU⁹ gäller, utöver det som föreskrivs i Högskoleförordningen, att den individuella studieplanen vid LiU ska innehålla en tidsplan för den forskarstuderandes utbildning, uppgifter om hur de forskarstuderandes handledning är organiserad och vad som i övrigt behövs för att utbildningen hela tiden ska kunna bedrivas på ett effektivt sätt. I den individuella studieplanen kopplas också de forskarstuderandes läraktiviteter till Högskoleförordningens examensmål. Den individuella studieplanen ska följas upp minst en gång per år.

Sedan många år tillbaka arbetar FUN/IBL, systematiskt med att använda den årliga revideringen av den individuella studieplanen som ett sätt att både följa upp den enskilde forskarstuderandes progression men också forskarutbildningsmiljöns kvalitet. Under 2015 och 2016 genomfördes dessutom en översyn och utveckling av mallen för den individuella studieplanen så att den i ännu högre grad skulle kunna utgöra ett stöd för den uppföljning som genomförs.

Arbetsgången ser för närvarande ut som följer. Varje höst ska alla forskarstuderande och deras handledare att se över och revidera de individuella studieplanerna. Forskarutbildningsstudierektor bjuder då också in till workshops för de som vill diskutera sin individuella studieplan med någon mer än sina handledare. Dessa reviderade studieplaner granskas sedan i sin helhet av forskarutbildningsadministratören och forskarutbildningsstudierektorn. Under åren har vissa delar av den individuella studieplanen valts ut för särskilt noggranna granskningar. Till exempel var fokus ett år att stämma av alla rapporterade kurser med Ladok för att kvalitetssäkra kursrapporteringar, ett annat år granskades tidpunkterna för seminarier och löneuppflyttningar för att se över att det sker transparent och rättssäkert. I många fall leder denna granskning till uppmaningar om kompletterande och förtydligande information från de forskarstuderande och deras handledare. Slutligen fastställs de reviderade individuella studieplanerna av FUN/IBL samt rapporteras till Styrelsen för utbildningsvetenskap. I de fall brister och/eller avvikelser uppmärksammas så återkopplas det till de ansvariga för forskarutbildningsmiljön som får i uppdrag att tillsätta åtgärder.

⁹ <http://www.ibl.liu.se/sjalvvardering-forskarutbildning-i-pedagogik>

I samband med dessa revideringar kontaktas också alla antagna men icke-aktiva forskarstuderande brevledes och de uppmanas att antingen lämna in en reviderad individuell studieplan eller att begära avbrott. Om de inte svarar upprättar forskarutbildningsstudierektor en reviderad individuell studieplan. Detta för att säkerställa att det finns en god uppföljning av alla forskarstuderande som finns i vårt system.

Institutionens kvalitetsarbete med de individuella studieplanerna utvärderas dessutom regelbundet i samband med LiUs medarbetarundersökningar. LiU genomför regelbundet undersökningar av hur såväl forskarstuderande, anställda som studenter upplever sin studie- och/eller arbetssituation vid LiU. Den senaste genomfördes 2015 och en ny undersökning kommer att genomföras under våren 2017. Som en del av denna undersökning finns också doktorandundersökningen som består av ett antal extra tillagda frågor som riktar sig specifikt till forskarstuderande. Resultatet på denna undersökning följs nogsamt upp på alla nivåer vid LiU och det åläggs respektive verksamhetsansvarig att upprätta handlingsplaner för att åtgärda eventuella brister. Dessa åtgärdsplaner följs sedan upp strax innan det är dags att genomföra påföljande undersökning.¹⁰

När det gäller frågan om institutionens systematiska kvalitetsarbete med de individuella studieplanerna så är frågor i medarbetarundersökningen om den individuella studieplanen relevanta. Av 2015 års undersökning framgår att alla forskarstuderande vid IBL uppger att de har en individuell studieplan och att de i huvudsak är nöjda med hur arbetet och uppföljningen med densamma fungerar. Till exempel uppger de forskarstuderande att den individuella studieplanen innehåller tydliga delmål. Just resultatet på frågorna om den individuella studieplanen på 2015 års utvärdering var positiva för institutionen då FUN/IBL med anledning av det något sämre resultatet på motsvarande frågor 2013 hade ägnat mycket tid åt att förbättra arbetet med de individuella studieplanerna.

¹⁰ <http://www.ibl.liu.se/sjalvvardering-forskarutbildning-i-pedagogik>

6 Aspektområde: Utformning, genomförande, resultat

Aspekt: Måluppfyllelse – värderingsförmåga och förhållningssätt

Bedömningsgrunder:

A. Utbildningen säkerställer genom utformning, genomförande och examination att doktoranderna, när examen utfärdas ska visa intellektuell självständighet, (konstnärlig integritet), och vetenskaplig redlighet/forskningsmässig redlighet samt förmåga att göra forskningsetiska bedömningar. Doktoranden ska också ha nått fördjupad insikt om vetenskapens/konstens möjligheter och begränsningar, dess roll i samhället och människors ansvar för hur den används

Intellektuell självständighet

Under forskarutbildningen finns forskarutbildningskurser med examinerande moment som alla på olika sätt säkerställer de forskarstuderandes intellektuella självständighet. Det finns även avstämningsseminarier där de forskarstuderande övar och prövas i sin förmåga att på ett självständigt sätt kunna redogöra för och försvara sin forskning både med avseende på teori, metod och på resultat. De forskarstuderande presenterar därutöver sin forskning vid vetenskapliga konferenser. Vid de tillfällena krävs att den forskarstuderande kan stå upp för och argumentera för sin forskning med det omgivande vetenskapssamhället. Flera av forskningsmiljöns avhandlingsprojekt redovisas i form av sammanläggningsavhandlingar med ingående artiklar. Det är vanligt förekommande att ett antal av dessa artiklar samförfattas. Det finns dock inom miljön en policy att den forskarstuderande ska ha huvudansvar för och stå som förstaförfattare på de artiklar som ingår i avhandlingen. Styrelsen för utbildningsvetenskap har även krav på att ett intyg om individuell arbetsinsats av samförfattade artiklar ska biläggas ansökan om framläggning av licentiatuppsats/disputation. Vanligen syns en progression i detta arbete genom att de forskarstuderande tar ett successivt ökat ansvar för artikelförfattandet för varje artikel. Kappan som skrivs för att rama in artiklarna i en sammanläggningsavhandling eller hela monografin är alltid författad enskilt av den forskarstuderande och säkerställer därmed att den forskarstuderande kan formulera sig med intellektuell självständighet. Slutligen examineras den intellektuella självständigheten vid disputation där de forskarstuderande slutligt prövas i sin förmåga att kunna föra vetenskapliga resonemang och på ett självständigt intellektuellt sätt genom att försvara sin avhandling.

Det har blivit mer vanlig förekommande de senare åren att forskarstuderande (del)finansieras med hjälp av externa bidrag och då arbetar inom ramen för ett fördefinierat projekt. I de fallen är det viktigt för den forskarstuderande att det ges utrymme för och även avkrävs självständigt formulerade frågeställningar, metodöverväganden etc. Detta görs exempelvis genom att den forskarstuderande självständigt formulerar delfrågor inom ramen för projektet eller självständigt blir ansvarig för någon specifik metod som används inom projektet.

Redlighet och forskningsetik

Redan tidigt i forskarutbildningen på den obligatoriska kursen Vetenskapsteori och forskningsetik (7,5hp) behandlas och examineras kursmålet *Redogöra för och kritiskt granska vetenskaplig redlighet och forskningsetik*. Nolltolerans mot oredlighet följs sedan upp under hela forskarutbildningstiden i samarbetet mellan forskarstuderande och handledare. Det nära samarbetet som föreligger dem emellan innebär att handledarna har insyn i hela avhandlingsprocessen och följer varje steg på vägen. Det försvårar att det skulle uppstå oredlighet och/eller plagiat eftersom flera personer är involverade i hela processen och ser både rådata, tidiga utkast till analyser och texter.

Det faktum att flertalet avhandlingsprojekt redovisas i form av sammanläggningsavhandlingar som består av peer-review-granskade artiklar innebär i sig en form av extern kontroll av redlighet. I dessa fall blir forskningen som artikeln bygger på granskad av kunniga kollegor och flera tidskrifter genomför i dagsläget även en systematiserad plagiatskontroll. Avstämningsseminarierna innebär en både intern och extern granskning av redlighet. Slutligen innebär disputationen en extern kontroll av den forskning som avhandlingen baseras på. Vid detta tillfälle är det minst fyra (en opponent och tre betygsnämndsledamöter) vetenskapligt kompetenta personer som granskar avhandlingens redlighet.

Flera av forskningsmiljöns avhandlingsprojekt involverar människor där det är nödvändigt och ibland även reglerat i lag att en etikprövning ska göras. Då etikansökan skrivs är den forskarstuderande involverad i författandet av ansökan och får därmed både lära sig den formella processen kring etiksansökningar samt tvingas ta ställning till etiska frågor. Huruvida ansökan blir godkänd eller ej är i någon mening en examination på förmågan till etiskt förhållningssätt. På motsvarande sätt som redogjordes ovan så innebär det täta samarbetet mellan den forskarstuderande och dennes handledare att etiska frågeställningar diskuteras kontinuerligt genom avhandlingsarbetet. Det är också frågor som kommer upp under avstämningsseminarierna och slutgiltigt examineras vid disputationen. Alla dessa interna, utbildande och kontrollerande, samt externa kontrollerande moment säkerställer en hög nivå av vetenskaplig redlighet och forskningsetik hos de individer som tar sin examen i pedagogik.

Vetenskapens möjligheter och begränsningar, roll och människors ansvar

I den ovan nämnda kursen Vetenskapsteori och forskningsetik (7,5hp) behandlas och examineras även kursmålet *Redogöra för och kritiskt granska vetenskapens möjligheter och begränsningar, dess roll i samhället och människors ansvar för hur den används*. Det är frågor som belyses under kursens gång både för sig själva i relation till vetenskapsteoretiska frågeställningar kring vad som är kunskap men också i samband med diskussioner kring oredlighet och forskningsetik. När forskarstuderande undervisar inom grundutbildning tvingas de också i dialog med sina studenter reflektera över och ta ställning till hur kunskap kan värderas och användas och vilket ansvar människor har. Vid det löpande seminariedeltagande dryftas frågor om vetenskapens möjligheter och begränsningar och det blir inte minst tydligt då det inom forskningsmiljön finns flera olika områden, teoretiska utgångspunkter och metodologiska traditioner representerade. I dessa seminariediskussioner socialiseras de forskarstuderande successivt in i ett vetenskapligt samtal kring frågor om kunskap och dess roll. Det blir en tydlig progression när de forskarstuderande själva måste ta ställning kring sin egen forskning. I kappan till avhandlingen eller i monografins diskussionsdel ska det egna forskningsarbetet sättas in i en kontext och det egna forskningsbidraget diskuteras i förhållande till hur det kan nyttiggöras både inom- och utomvetenskapligt. Flera av våra forskarstuderandes projekt ägnas också åt praktikrelevant forskning där det finns en tydlig praktisk tillämpning av resultaten eller genom rapportering och återkoppling där även pedagogiska implikationer diskuteras i dialog med exempelvis skolpersonal. Då blir det än mer centralt att reflektera kring möjligheter, begränsningar och ansvar. Att de forskarstuderande verkligen gör det som beskrivs ovan säkerställs i dialogen med handledare, vid avstämningsseminarierna, vid konferenspresentationer, i dialoger med verksamheter där forskningen bedrivs och i slutligen i samband med disputationen. Resultatet är att de forskarstuderande är välbevandrade i dessa frågeställningar och att det finns en progression i deras kunskaper samt att de ges goda förutsättningar att erövra denna kompetens inom planerad tid.

B. Systematisk uppföljning görs av utbildningen för att säkerställa att utbildningens utformning och genomförande är av hög kvalitet och att doktoranderna uppnår målen. Resultaten av uppföljning omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Då det främst är via kurser, deltagande vid seminarier och det dagliga forskningsarbetet som ovan nämnda kompetenser utvecklas och främst vid disputation/framläggning av licentiatuppsats som dessa kompetenser slutligen examineras, är det centralt att dessa verksamheter håller hög kvalitet. Dessa följs därför systematiskt upp. Som redogjordes för i aspektområde 4 så är kursvärderingar en central del i det systematiska kvalitetsarbetet. I samband med dessa utvärderingar för något år sedan lyftes bland annat frågan om att tydliggöra forskningsetikmomentet i kursen i vetenskapsteori. Det som gjordes då var att resultatet återkopplades och kursen utvecklades. Den bytte namn, kursmålen skrevs om, undervisningsmomenten och examinationsformerna utvecklades för att synliggöra och examinera kunskapen om forskningsetik, vetenskaplig redlighet och människans ansvar för forskningens tillämpning på ett tydligare sätt. Detta utvecklingsarbete har fallit väl ut och kursen utvärderas nu med goda vitsord från de forskarstuderande.

Forskningsmiljön är kollektivt ansvarig för att tillse att kvalitén vid seminarierna och de forskarstuderandes forskningsarbete upprätthålls inom miljön. Här blir handledarkollegiet en central del för det systematiska kvalitetsarbetet. Vid deras möten är frågor om intellektuell självständighet, hur man ska förhålla sig till forskarstuderande som skriver inom externfinansierade projekt, policy kring hur många artiklar som ska skrivas med den forskarstuderande som huvudförfattare, vetenskaplig redlighet, forskningsetik, människors ansvar för forskning och hur aktuella forskningsresultat kan tillämpas högst aktuella och relevanta. Det är i dessa diskussioner som en kollegial kompetensutveckling, en löpande kvalitetsutveckling av forskningsmiljön och återkoppling till relevanta intressenter görs.

Vid de obligatoriska avstämningsseminarierna granskas de forskarstuderandes arbeten både med avseende på intellektuell självständighet, redlighet, forskningsetik och forskningens roll och tillämpning. För att säkerställa kvalitén på dessa granskningar och för att tillse att det blir en tydlig återkoppling till relevanta intressenter eftersträvar miljön att ha granskare verksamma vid andra lärosäten för att gynna kollegialt kompetens- och erfarenhetsutbyte.

På motsvarande sätt blir disputationen/framläggning av licentiatuppsats en central del i det systematiska kvalitetsarbetet. De synpunkter och återkoppling som framkommer vid dessa tillfällen tex med avseende på de forskarstuderandes förmåga att visa intellektuell självständighet, göra forskningsetiska bedömningar och visa insikt om vetenskapens möjligheter och begränsningar tas tillvara av forskarutbildningsmiljön och blir en del av det fortsatta kvalitetsarbetet. Likaså deltar forskningsmiljöns handledare som externa granskare, som opponent och/eller ledamot i betygsnämnd vid andra lärosätens examinationer och får då en insyn i andra miljöers kvalitetsnivå vilket blir ett sätt att kalibrera och kvalitetsutveckla den egna verksamheten.

7 Arbetslivets perspektiv

Bedömningsgrunder:

A. Utbildningen är användbar och förbereder doktorander för ett föränderligt arbetsliv, såväl inom som utom akademien.

Under hela sin forskarutbildning tränas och förbereds de forskarstuderande för arbetsuppgifter inom akademien. Arbetet med avhandlingen innebär inte bara ett färdigställande av den produkt som krävs för examen utan innebär också en träning i de färdigheter som en forskare inom akademien bör besitta. Det innebär bland annat att de forskarstuderande är delaktiga i forskningsbidragsansökningar och etikansökningar. Det gör att de får en förberedelse för att självständigt klara av det efter examen. De allra flesta skriver också sammanläggningsavhandlingar vilket innebär mycket insyn och färdighetsträning i hela publikationsprocessen från inskick, via peer-review och revision och så småningom publicering. Det här innebär också att de forskarstuderande vanligen skriver på engelska vilket ökar deras anställningsbarhet även internationellt. Genom deltagande i seminarier och konferenser socialiseras de forskarstuderande också in i det vetenskapliga samtalet samt knyter kontakter som blir värdefulla nätverk den dag det är dags att stå på självständiga ben inom akademien. Institutionen har också periodvis gjort riktade satsningar till personalen, som då även inkluderat forskarstuderande, på kompetensutveckling i forskningsrelaterade arbetsuppgifter.

En annan aspekt som är viktig för att vara anställningsbar inom akademien är undervisningsmeriter. De forskarstuderande erbjuds goda möjligheter att undervisa 20% under hela sin forskarutbildningstid om de så önskar. De som undervisar ska också gå en högskolepedagogisk kurs om 6hp som en förberedelse inför den egna undervisningen. De forskarstuderande uppmuntras under sin forskarutbildningsstudietid att samla på sig pedagogiska erfarenheter och börja bygga upp en pedagogisk meritportfölj. Allt detta sammantaget gör dem väl förberedda på ett föränderligt arbetsliv inom akademien.

Trots att mycket av forskarutbildningen i huvudsak syftar till att erhålla kompetenser som behövs för en fortsatt akademisk karriär så tillägnar sig de forskarstuderande många generella kompetenser som är attraktiva även på arbetsmarknaden utanför akademien. En person som genomfört en forskarutbildning har visat prov på generiska förmågor i form av exempelvis projektledning, formellt skrivande, muntlig presentationsteknik, vetenskaplig metod, hantering av stora datamängder, analytisk kompetens, problemlösning, goda kunskaper i engelska både muntligt och skriftligt. Det här är kompetenser som i hög grad efterfrågas för kvalificerade utredande och analyserande arbetsuppgifter. Dessa generiska förmågor är av central vikt på en föränderlig arbetsmarknad och gör individen anställningsbar inom många olika sektorer.

Det är dock viktigt att den enskilda planeringen av forskarutbildningstiden delvis anpassas efter vilken framtida yrkeskarriär den forskarstuderande siktar emot och att detta är något som diskuteras vid upprättande och revidering av individuell studieplan. I slutet av forskarutbildningen ingår dessutom ett framtidssyftande karriärsamtal inom ramen för handledningen för att ytterligare förbereda den forskarstuderande för en karriär efter forskarutbildningen.

Vid LiU finns en lärosätesövergripande organisation för lärare/forskare som befinner sig i karriärsteget mellan disputation och docentur kallad Junior Faculty. Utöver att vara ett stöd för forskare tidigt i sin karriär så är Junior Faculty en viktig samtalspartner för LiU där Junior Faculty's medlemmars erfarenheter bland annat av att ha varit forskarstuderande tas tillvara.

Då flera forskarstuderande blir kvar på IBL även efter avlagd doktorsexamen så tas deras erfarenheter väl omhand i deras fortlöpande arbete vid institutionen. En del av de som idag handleder eller undervisar på forskarutbildningskurser har en gång varit forskarstuderande vid institutionen och tar med sig de erfarenheterna in i sina nya arbetsuppgifter. Vid det årliga doktorandmötet vid IBL har det också genomförts organiserade erfarenhetsutbyten mellan alumni både från den egna forskningsmiljön och från andra lärosäten och de nu verksamma forskarstuderande.

Information som är relevant för utbildningens kvalitetssäkring och förberedelse för arbetslivet, både i Sverige och utomlands inhämtas främst genom att kontinuerligt följa upp forskarstuderandes insatser i forskningen och undervisningen, ha fortsatt kontakt med alumners efter forskarutbildningen, samverka med det omgivande samhället och näringslivet (vilket redovisats tidigare), samverka nationellt och internationellt med andra universitet och forskningsorgan (vilket beskrivits tidigare). Det som skulle kunna utvecklas är dock hur erfarenheter från alumni som väljer att lämna LiU för arbete vid andra lärosäten eller hos arbetsgivare utanför akademien kan tas tillvara.

B. Utbildningens utformning och genomförande följs systematisk upp för att säkerställa att den är användbar och förbereder för arbetslivet. Resultaten av uppföljning omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

De kompetenser som krävs för att vara väl förberedd för ett föränderligt arbetsliv utvecklar de forskarstuderande som framgår ovan under hela sin forskarutbildningstid. Det innebär att både kurser, handledning och forskningsverksamhet måste hålla god kvalitet. Som framgått tidigare i texten så granskas, återkopplas och utvecklas den kvaliteten systematiskt via kursvärderingar, seminarieverksamhet, handledarkollegier, användande av externa granskare, arbete med de individuella studieplanerna etc. Eventuella brister återkopplas och åtgärdas.

Hur de forskarstuderande själva ser på sin framtida arbetsmarknad följs systematiskt upp i medarbetarundersökningen med tillhörande doktorandundersökning. Medarbetarundersökningen från 2015 visar att de forskarstuderande har en förhållandevis positiv syn på sina möjligheter till att etablera sig på arbetsmarknaden. De bedömer sina möjligheter om att få arbete som goda (3,7 på femgradig skala) och de vill gärna fortsätta forska (4,0 på femgradig skala).

8 Doktoranders perspektiv

Bedömningsgrunder:

A. Utbildningen verkar för att doktoranderna tar en aktiv del i arbetet med att utveckla utbildningen och lärprocesser.

Delaktighet och inflytande

De forskarstuderande vid LiU har många möjligheter till inflytande och uppmuntras att delta i utvecklandet av forskarutbildningen.

På institutionsnivå finns på IBL en institutionsstyrelse med en doktorandrepresentant och en lokal forskarutbildningsnämnd FUN/IBL där en doktorandrepresentant ingår. FUN/IBL arbetar både beredande, utvecklande och beslutande och doktorandrepresentanten i samverkan med sina forskarutbildningskollegor deltar i alla dessa delar. FUN/IBL har tre möten per termin. Periodvis har det även funnits lokala doktorandråd på institutionen. Det är en verksamhet som uppmuntras och stöds av institutionsledningen men det har varit svårigheter att få kontinuitet i verksamheten i samband med att engagerade forskarstuderande har disputerat och det inte funnits andra som tagit vid.

Vartannat år genomför LiU en medarbetarundersökning. I den deltar även de forskarstuderande och de har dessutom en extra del i undersökningen med specifika frågor riktade just till forskarstuderande. I denna enkät har alla forskarstuderande möjlighet att ge återkoppling på alla delar av sin arbets- och studiesituation. Det ställs frågor om rekrytering, handledning både omfattning och kvalitet, miljö och forskarutbildning både stress och support, individuell studieplan både upprättande och revidering, kurser både omfattning och kvalitet, seminarier, konferenser, undervisning och annat institutionsarbete.

Även lokalt finns regelbundet återkommande tillfällen för inflytande. Till exempel skickas varje termin ut en förfrågan till samtliga forskarstuderande om vilka valbara forskarutbildningskurser de önskar att forskningsmiljön ger. En gång per år kallar forskarutbildningsstudierektor till doktorandmöte. Dessa möten har haft varierande innehåll under åren. Ibland har det varit fokus på regelverk och rutiner för att öka medvetenheten hos de forskarstuderande både om deras rättigheter och skyldigheter, ibland har temat varit forskarstuderandes arbetsmiljö eller livet efter disputationen. Vid ytterligare tillfällen har resultat av doktorandundersökningar diskuterats och nya handlingsplaner utarbetats. I samband med dessa möten så har de forskarstuderande möjlighet att föra fram åsikter, synpunkter konstruktiva förslag etc kring forskarutbildningens genomförande och innehåll. Den årliga revideringen av den individuella studieplanen är också en regelbundet återkommande möjlighet för de forskarstuderande att diskutera och ha inflytande över sin utbildning både dess former och upplägg.

I den löpande verksamheten ges också utrymme för doktorandinflytande. Som nämnts i tidigare aspektområden så utvärderas alla våra forskarutbildningskurser i samband med kurslut. Där har de forskarstuderande stora möjligheter att ge synpunkter både på kursens innehåll och på dess form. Det dagliga forskningsarbete som ligger till grund för avhandlingen ger exempelvis stort utrymme för de forskarstuderande att ha inflytande över forskarutbildningen och sina lärprocesser. Här genomför de självständigt under handledning hela forskningsprocessen från ax till limpa. Även om det finns en del externfinansierade forskarstuderande som arbetar inom projekt som existerade innan de antogs så är alla forskarstuderande delaktig i alla steg och avkrävs också egna ställningstaganden rörande frågeställningar, metodval samt förståelse och tillämpning av resultat. Deltagande i seminarier gör att de är en part i utvecklandet av den

seminarienkultur och den vetenskapliga diskussionen som förs i forskningsmiljön. Ca en gång per termin kallar forskningsledaren de forskarstuderande till ett möte för att samtala kring deras situation i, synpunkter på och upplevelser av avdelningens forskningsmiljö.

Fysisk och psykosocial arbetsmiljö

För att säkerställa en god fysisk arbetsmiljö har alla forskarstuderande tillgång till en arbetsplats och de arbetsredskap i form av skrivbord, stolar, datorer, programvara, terminalglasögon, mejl, telefon, biblioteksresurser etc som behövs för att utföra alla delar av forskarutbildningen.

När det gäller den psykosociala arbetsmiljön så är alla de forskarstuderande del av någon av institutionens ordinarie avdelningar. Avdelningscheferna arbetar på ett flertal sätt för att skapa ett så gott arbetsklimat som möjligt. Avdelningen för pedagogik och didaktik har exempelvis gemensamma veckofikan, årliga avdelningsinternat, regelbundna arbetsplatsträffar, veckovisa informationsmejl. För att följa upp varje enskild medarbetares arbetssituation genomför avdelningschefen¹¹ varje år medarbetarsamtal med samtliga anställda vid avdelningen, detta inkluderar även de forskarstuderande som har sin anställning vid LiU. Vid dessa samtal ställs bland annat frågor om psykosocial arbetsmiljö och frågor om diskriminering och kränkande särbehandling. Avtalsdoktoranderna erbjuds delta i alla dessa aktiviteter förutom medarbetarsamtalet som de har med sin ordinarie arbetsgivare.

B. Utbildningen följs systematiskt upp för att säkerställa att doktorandinflytandet används i kvalitetssäkring och utveckling av utbildningen. Resultaten av uppföljning omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Överordnade kvalitetssäkringsfunktioner – delaktighet och inflytande

Systematiskt kvalitetsarbete kring forskarstuderandes möjligheter till inflytande innebär att ta ett metaperspektiv på flera av de redan beskrivna verksamheterna och kvalitetssäkrande aktiviteterna. Att den löpande verksamheten säkerställer doktorandinflytande exempelvis genom obligatoriska kursvärderingar, årlig revidering av individuella studieplaner, årliga doktorandmöten kvalitetssäkras av de formella organen som finns både på LiU, områdes- och institutionsnivå. Dessa organ följer upp verksamheten på olika sätt genom att genomföra medarbetar/doktorandundersökningar, följa upp forskarmiljöernas revideringar av de individuella studieplanerna, tillse att kursvärderingar genomförs etc. Dessa uppföljningar återkopplas till ansvariga i forskarmiljön och eventuella åtgärder vidtas.

Dessa organ i sin tur omprövas och deras ansvar och uppgifter ses över var tredje år. Forskarutbildnings- och docentnämnd rapporterar till Styrelsen för utbildningsvetenskap och FUN/IBL rapporterar till institutionsstyrelsen. I alla dessa styrelser finns också doktorandrepresentanter så även där finns en möjlighet för doktorandinflytande på LiUs verksamhet som helhet men även på forskarutbildningen specifikt. Funktionen som forskarutbildningsstudierektor omprövas också var tredje år av institutionsstyrelsen.

Systematiskt arbetsmiljöarbete – fysisk och psykosocial arbetsmiljö

IBL arbetar med systematiskt arbetsmiljöarbete utifrån gällande lagstiftning och riktlinjer. Detta arbete omfattar till fullo de forskarstuderande som är anställda vid LiU och omfattar i tillämpliga delar även avtalsdoktoranderna. Det genomförs årliga arbetsmiljöronder som leds av institutionens HR-konsult i samarbete med institutionens arbetsmiljöombud för att säkerställa framförallt den fysiska arbetsmiljön. Utifrån dessa ronder upprättas årligen en

¹¹ Avdelningschefen är inte handledare till någon forskarstuderande.

handlingsplan för arbetsmiljön och de brister som uppmärksammas noteras och åtgärdas. Exempelvis har under de senaste åren skrivborden succesivt bytts ut mot höj- och sänkbara bord för att förbättra den fysiska arbetsmiljön.

Som redogjordes för i aspektområde 5 så genomför LiU vartannat år en medarbetarundersökning. Den följer systematiskt upp olika aspekter i arbetsmiljön såsom frågor kring fysiska och materiella förutsättning och frågor som rör den psykosociala arbetsmiljön. Det ställs också frågor kring avdelningscheferna och deras förmåga att skapa ett gott arbetsklimat. Generellt sett får institutionens avdelningschefer goda omdömen kring sitt chefskap (4,1-4,5 på en femgradig skala). Resultaten av dessa undersökningar följs upp i samarbete med de forskarstuderande och planerade åtgärder sammanfattas i en handlingsplan som därefter utvärderas efter två år i samband med att nästa undersökning ska genomföras. Som exempel kan nämnas att frågan om stress har varit aktuell och institutionen erbjuder därför tex alla forskarstuderande att delta i ett doktorandprogram som LiU driver i samarbete med företagshälsovården Feelgood. Doktorandprogrammet består av tre moduler som de forskarstuderande kan gå i början, i mitten och i slutet av sina forskarstudier. Modulerna erbjuder tillfälle för stöd och reflektion kring att vara verksam på en arbetsplats och med arbetsuppgifter som innebär en hög grad av självstyre.

9 Jämställdhetsperspektiv

Bedömningsgrunder:

A. Ett jämställdhetsperspektiv är integrerat i utbildningens utformning och genomförande.

En avgörande aspekt för forskarutbildningens utformning och på vilket sätt ett jämställdhetsperspektiv är integrerat i densamma är den *organisatoriska struktur* som forskarutbildningen är en del av. För att denna organisatoriska struktur ska fungera på ett tillfredsställande sätt för alla LiUs medarbetare bedrivs vid LiU ett omfattande arbete kring Lika Villkor varav ett jämställdhetsperspektiv är en del. Centralt leds arbetet av Strategigruppen för Lika Villkor. Under den gruppen finns en resursgrupp specifikt för genus och jämställdhet. Vid LiU finns vidare Forum för genusvetenskap och jämställdhet som bland annat ska utgöra en arena och mötesplats för att skapa relevanta möten mellan forskning och praktik inom genus- och jämställdhetsområdet. Styrelsen för utbildningsvetenskap har därutöver en utsedd genuslektor som arbetar med att säkerställa att ett genus och jämställdhetsperspektiv genomsyrar verksamheten.

Alla institutioner åläggs också att utarbeta lokala handlingsplaner för Lika villkor och har också ett utsett ombud för Lika Villkor. I de konkreta åtgärder som IBL ålagt sig att arbeta med 2015 och 2016 ingår exempelvis att vid tillsättning av tjänster beakta jämn könsfördelning. Detta gäller även när doktorandtjänster ska tillsättas. Vidare framgår att alla avdelningschefer när de genomför medarbetarsamtal och andra karriärsamtal särskilt bör uppmärksamma genusaspekter.

Det finns andra generella aspekter av forskarutbildningens utformning och genomförande som tillser att ett jämställdhetsperspektiv integreras. När det gäller lönesättning så har LiU som övergripande policy att inga osakliga löneskillnader till exempel på grund av kön får förekomma. För de forskarstuderande finns en gemensam doktorandlönestege som alla följer oavsett kön.

Det finns en hel del aspekter av forskarutbildningens utformning och genomförande som idag kan te sig som självklara men som är viktiga att lyfta fram i en fråga rörande jämställdhet. Alla forskarstuderande i pedagogik har en anställning endera vid LiU eller som anställda vid en annan arbetsplats (avtalsdoktorander). Det innebär att alla har lagstadgad rätt till föräldraledighet och de som är anställda av LiU har också extra föräldralön i samband med föräldraledighet vilket anses gynna jämnt uttag av föräldraledighet. Det är också möjligt att vara partiellt tjänstledig som forskarstuderande vilken underlättar kombinationen av familjeliv och yrkesliv. Det finns här en beredskap för om en enskild forskarstuderande skulle uppleva informella förväntningar från exempelvis sina handledare om att inte nyttja dessa rättigheter och där fyller avdelningschefer, forskarutbildningsstudierektor och HR-konsulten en roll som samtalspart.

Frågor om hur ett jämställdhetsperspektiv integreras i utbildningens utförande och genomförande framträder även inom forskarutbildningens *ämnesmässiga innehåll*. I genomförandet av forskarutbildningskurserna rapporterar flera kursansvariga att de aktivt försöker uppnå en jämn fördelning av kurslitteratur på kurserna som är skrivna av kvinnor och män. I vissa kurser som rör klassiska teorier tenderar dock texter skrivna av män överväga. Även hur stort fokus det är specifikt på jämställdhetsfrågor varierar mellan kurserna. I kursen Utbildningssociologi (7,5hp) som är en av fyra breddkurser, varav de forskarstuderande i pedagogik måste välja tre, ingår moment om genus, kön och jämställdhet som ett centralt

innehåll. Det planeras för närvarande också en valbar kurs i feministisk teori och metod i pedagogik där dessa frågor blir huvudfokus för kursen. I kursen i Vetenskapsteori och forskningsetik (7,5hp) diskuteras begreppet sociala konstruktioner. I det sammanhanget används frågor om kön och genus som exempel på kategorier som inte behöver betraktas som essentialistiska.

Det är inte bara de forskarstuderande som möter jämställdhetsfrågor som innehåll på sina kurser. Sedan ett antal år tillbaka måste alla som erhåller docentkompetens genomgå en universitetspedagogisk kurs i forskarutbildningshandledning där det bland annat ingår ett undervisningsmoment som specifikt fokuserar jämställdhet- och genusaspekter.

I seminarieverksamheten är frågor om jämställdhet också ett integrerat ämne. Det är en naturlig del av det vetenskapliga samtalet att kritiskt granska och diskutera forskningsresultat, både dess uppkomst och tillämpning, med avseende på hur olika bakgrundsvariabler som tex kön inverkar. Men också genom att anlägga genusperspektiv eller normkritiskt perspektiv och granska vad det får för inverkan på studiers genomförande, deras resultat och tillämpning.

Till sist bör lyftas fram att det finns en stor öppenhet att, i de forskningsprojekt som genomförs under forskarutbildningstiden, både ha jämställdhetsfrågor och könsskillnader som studieobjekt, ha kön som bakgrundsvariabel och/eller anlägga olika former av teoretiska perspektiv som genusperspektiv, intersektionalitetsperspektiv eller normkritiskt perspektiv i projekten.

Att personer av *olika kön finns representerade* i alla delar av verksamheten är en annan aspekt av jämställdhetsintegrering. Forskarutbildningen vid institutionen har som policy att alla forskarstuderande bör ha en kvinnlig och en manlig handledare. Detta både för att ett kön inte ska missgynnas vid utseende av handledare men framförallt för att de forskarstuderande ska få tillgång till kunskaper, erfarenheter och förebilder från personer av olika kön. Det är dock inte tillämpligt i formen av ett krav utan det förekommer att forskarstuderande har handledare av samma kön men det är alltid en fråga som i så fall uppmärksammas av FUN/IBL innan handledare fastställs och måste motiveras utifrån andra faktorer som tex specifik kompetens.

Vid bemanning av forskarutbildningskurserna så eftersträvar FUN/IBL representation av både kvinnliga och manliga lärare. Det råder i dagsläget inte en helt jämn könsfördelning men båda könen finns representerade på flertalet kurser.

Sist men inte minst är det intressant att se på fördelningen i gruppen forskarstuderande. För närvarande utgörs den aktiva gruppen av forskarstuderande av 10 kvinnor och 4 män. Det råder med andra ord ett underskott av män för att uppnå en jämn fördelning med avseende på kön i gruppen. I någon mening speglar denna fördelning även den fördelning som finns på grundutbildningen i pedagogik. Det innebär dock inte att det inte finns en strävan att uppnå en mer jämn könsfördelning och som nämnts ovan så beaktas könsaspekten vid alla doktorandanställningar. Ser man på fördelningen i professorsgruppen så finns det totalt i pedagogik vid IBL 3 kvinnor och 5 män.

B. Systematisk uppföljning görs för att säkerställa att utbildningens utformning och genomförande främjar jämställdhet. Resultaten av uppföljning omsätts vid behov i åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling sker till relevanta intressenter.

Som redogjordes för i aspektområde 5 är medarbetarundersökningen en central del i det systematiska kvalitetsarbetet. Resultatet av hela medarbetarundersökningen bryts ner på institutionsnivå och avdelningsnivå och institutionsledning och avdelningschefer analyserar resultatet av undersökningen i dialog med medarbetarna på respektive avdelning. Dessa analyser ligger bland annat till grund för de handlingsplaner för arbetsmiljö och Lika Villkor som institutionen upprättar och som fastställs av institutionsstyrelsen. Dessa handlingsplaner rapporteras därefter till Styrelsen för utbildningsvetenskap och rektor. Under påföljande två år arbetar institutionen och avdelningarna med kvalitetsutveckling samt med att åtgärda de brister som noterats. Åtgärderna följs sedan upp i samband med de årliga revideringarna av handlingsplanerna.

Institutionens arbete med att integrera ett jämställdhetsperspektiv på institutionen i allmänhet men även specifikt i forskarutbildningen utvärderas därmed regelbundet i samband med LiUs medarbetarundersökningar. Det finns exempelvis frågor i medarbetarundersökningen som rör huruvida individen upplevt sig diskriminerad eller trakasserad på grund av kön och i så fall i vilken kontext och vilken funktion de diskriminerande personerna innehar. Då det är viktigt att värna om individens anonymitet är resultaten på dessa frågor inte nedbrutna på forskarutbildningsmiljö utan på institutionsnivå så det går inte att uttala sig specifikt om de forskarstuderande i pedagogik. 2015 var det dock totalt 5 forskarstuderande av institutionens totalt 70 forskarstuderande som rapporterade att de upplevt någon form av negativ särbehandling och ca hälften av den särbehandlingen uppges ha utförts av personer utanför institutionen. Av de totalt 14 medarbetarna (vilket inkluderar de fem forskarstuderande) var det 7 som ansåg att den negativa särbehandlingen var på grund av kön. Huruvida det är någon forskarstuderande bland de 7 går ej att utläsa. Då det är nolltolerans som gäller för diskriminering så är detta ett resultat som tas på allvar av institutionsledningen och finns med i den handlingsplan för Lika Villkor som institutionen för närvarande arbetar med. Det finns också dokumenterade rutiner vid LiU för hur ärenden om kränkande särbehandling ska hanteras. Även frågan om jämn könsfördelning vid tillsättning av tjänster och frågan om jämställd lönesättning finns med i den nu gällande handlingsplanen för Lika Villkor.

I det systematiska arbetsmiljöarbetet som både medarbetarundersökningen och de olika handlingsplanerna är en del av är flera funktioner på institutionen viktiga. Prefekt, avdelningschef, forskningsledare, HR-konsult, ombud för Lika Villkor, arbetsmiljöombud arbetar tillsammans för att skapa en så god arbetsmiljö som möjligt och i det ingår att tillse att jämställdhetsperspektivet är väl integrerat inte bara i forskarutbildningen utformning och genomförande utan att det genomsyrar hela institutionens verksamhet.